

**МАКЕДОНИСТИКАТА МЕЃУ ТРАДИЦИЈАТА И
СОВРЕМЕНИТЕ ПРЕДИЗВИЦИ**

Зборник на трудови од Меѓународната научна конференција
одржана на 21 и 22 ноември 2013 година во Скопје

Покровител:

Претседател на Република Македонија
проф. д-р Ѓорге Иванов

Организациски одбор:

проф. д-р Гоце Цветановски, н. сов. (претседател)
проф. д-р Лидија Тантуровска, н. сов. (координатор)
проф. д-р Александра Ѓуркова, н. сов. (секретар)
проф. д-р Симона Груевска-Маџоска, н. сов.
проф. д-р Елена Јованова-Грујовска, в. н. сор.

Почесен одбор:

проф. д-р Снежана Велковска, н. сов.
проф. д-р Снежана Веновска-Антевска, н. сов.

проф. д-р Убавка Гајдова, н. сов.

проф. д-р Олгица Додевска-Михајловска, в. н. сор.
проф. д-р Елка Јачева-Улчар, н. сов.
проф. д-р Веселинка Лаброска, н. сов.
проф. д-р Лилјана Макаријоска, н. сов.

**в.д. директор на ЈНУ Институт за македонски јазик
„Крсте Мисирков“:**

проф. д-р Гоце Цветановски, н. сов.

Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ – Скопје
ИНСТИТУТ ЗА МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК „КРСТЕ МИСИРКОВ – СКОПЈЕ
L'Université "Saints Cyrille et Méthode" de Skopje
L'Institut de langue macédonienne "Krste Misirkov" – Skopje

МАКЕДОНИСТИКАТА МЕЃУ ТРАДИЦИЈАТА И СОВРЕМЕНИТЕ ПРЕДИЗВИЦИ

Зборник на трудови од Меѓународната научна конференција
одржана на 21 и 22 ноември 2013 година во Скопје

Скопје, 2017

Уредувачки одбор на Зборникот:

проф. д-р Гоце Цветановски, н. сов. (главен уредник)
проф. д-р Лидија Тантуровска, н. сов. (заменик на главниот уредник)
проф. д-р Александра Гуркова, н. сов. (секретар)
проф. д-р Елена Јованова-Грујовска, н. сов.

Зборникот е финансиран од Министерството за култура при Владата на Република Македонија

CIP – Каталогизација во публикација

Национална и универзитетска библиотека „Св. Климент
Охридски“, Скопје

811.163.3(062)

МАКЕДОНИСТИКАТА меѓу традицијата и современите
предизвици : зборник на трудови од Меѓународна научна
конференција одржана на 21 и 22 ноември 2013 година во
Скопје / [главен уредник Гоце Цветановски]. - Скопје :
Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“ = Скопје :
L'Institut de langue macédonienne "Krste Misirkov", 2017. - 604
стр. ; 24 см

Фусноти кон текстот. - Библиографија кон трудовите

ISBN 978-608-220-045-3

а) Македонски јазик - Собири

COBISS.MK-ID 105385482

© Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“ – Скопје, 2017

Ниту еден дел од оваа книга не смее да се умножува на електронски начин, да се фотокопира, ниту да се репродуцира без согласност од авторот/авторите и издавачот.

СОДРЖИНА

ПРЕДГОВОР	11
ПОЗДРАВНИ ОБРАЌАЊА	
Обраќање на Н.Е. д-р Ѓорге Иванов, претседател на Република Македонија и покровител на Свечената академија и Меѓународната научна конференција по повод 60-годишнината од основањето на Институтот за македонски јазик „Крсте Мисирков“ Скопје.....	15
Пригоден говор на проф. д-р Гоце Цветановски, претседател на Организацискиот одбор по повод јубилејот и в.д. директор на Институтот за македонски јазик „Крсте Мисирков“	19
ПРВ ДЕЛ	
Трајко Стаматоски ПОЧЕТОЦИТЕ НА ИНСТИТУТОТ.....	25
ВТОР ДЕЛ	
Христина Андоновска МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК И ЕВРОИНТЕГРАЦИИТЕ.....	37
Наталија Андријевска ГЛАГОЛСКИОТ ПРЕФИКС <i>paз-</i> ВО МАКЕДОНСКИТЕ ЦРКОВНОСЛОВЕНСКИ ТЕКСТОВИ.....	47
Елизабета Бандиловска-Ралповска СТАТУСОТ НА ХОМОНИМИТЕ И НИВНАТА ЛЕКСИКОГРАФСКА ОБРАБОТКА.....	59
Стојка Бојковска ЗА РЕФОРМИТЕ И СТРАТЕГИИТЕ ВО ОБРАЗОВНИОТ СИСТЕМ НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА.....	69
Елени Бужаровска, Лилјана Митковска СПОРЕДБА НА МАКЕДОНСКИТЕ МОДАЛНИ <i>ИМА</i> -КОНСТРУКЦИИ СО НИВНИТЕ ЕКВИВАЛЕНТИ ВО ДРУГИ БАЛКАНСКИ ЈАЗИЦИ.....	81
Маргарита Бузалковска-Алексова ПРОБЛЕМИ И ДИЛЕМИ ВО НОМЕНКЛАТУРАТА ПОВРЗАНА СО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК И ПИСМО.....	95
Родна Величковска МАШКОТО ПОВЕЌЕГЛАСНО ПЕЕЊЕ ОД ДОЛНИ ПОЛОГ (ЗАШТИТА И ДИГИТАЛИЗАЦИЈА).....	101
Снежана Велковска ТЕНДЕНЦИИ ВО РАЗВОЈОТ НА МАКЕДОНСКАТА ЛЕКСИКА ПО БАЛКАНСКИТЕ ВОЈНИ.....	115
Снежана Веновска-Антевска ПРОСТОРНИТЕ МЕТАФОРИ ВО ПОЛИТИЧКИОТ ДИСКУРС ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК.....	123

Татјана Гочкова	
ТИПОВИ ТЕСТОВИ СПОРЕД ЕВРОПСКИТЕ СТАНДАРДИ.....	131
Симона Груевска-Маџоска	
ПРИДОНЕСОТ НА ЛИЛЈАНА МИНОВА-ЃУРКОВА ЗА НАУКАТА ЗА МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК.....	137
Кристина Димовска	
ИНТЕНЦИОНАЛНА ГРЕШКА – ЗА ПРЕВОДОТ КАКО РЕКРЕАТИВНО ОСМИСЛУВАЊЕ НА ТЕКСТОТ.....	141
Олгица Додевска-Михајловска	
ФРАЗЕОЛОГИЈАТА ВО РОМАНОТ „КРПЕН ЖИВОТ“ НА СТАЛЕ ПОПОВ.....	151
Олгица Додевска-Михајловска, Светлана Давкова-Ѓоргиева	
ФРАЗЕОЛОГИЈАТА НА КУМАНОВСКИОТ ГОВОР.....	157
Васил Дрвошанов	
КОН СЕМАНТИКАТА НА ЛЕКСЕМАТА <i>БУРА</i> ВО МАКЕДОНСКИТЕ ГОВОРИ.....	165
Александра Ѓуркова	
РЕЧЕНИЦАТА НА БЛАЖЕ КОНЕСКИ.....	175
Светлана Јакимовска	
УЛОГАТА НА ЕТИМОЛОШКОТО ПОТЕКЛО НА ПРАВОСЛАВНИТЕ ТЕРМИНИ ПРИ НИВНО ПРЕВЕДУВАЊЕ ОД МАКЕДОНСКИ НА ФРАНЦУСКИ ЈАЗИК И ОБРАТНО.....	189
Виолета Јанушева	
МУЛТИПЛИКАТИВНИ СЛОЖЕНИ СЕМАНТЕМИ ОД ВТОР СТЕПЕН ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК.....	199
Елена Јованова-Грујовска	
АНАЛИЗА НА ДЕМИНУТИВНОСТА ВО МАКЕДОНСКИТЕ ПОГОВОРКИ И ПОСЛОВИЦИ.....	213
Макеј Кавка	
ПОИМОТ „МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК“ ВО НАУЧНИОТ ДИСКУРС.....	219
Јована Караникиќ	
ПРЕКАРИТЕ И НИВНОТО МЕСТО ВО ЛИТЕРАТУРНИОТ ПРЕВОД.....	231
Марија Крстева	
ЈАЗИЧНАТА СИТУАЦИЈА НА БАЛКАНОТ НИЗ ПОГЛЕДОТ НА АМЕРИКАНСКИОТ НАУЧНИК ВИКТОР ФРИДМАН.....	241
Веселинка Лаброска	
НАЗИВИТЕ ЗА <i>ЛИСИЦА</i> И <i>ЛАСИЦА</i> НА МАКЕДОНСКАТА ДИЈАЛЕКТНА ТЕРИТОРИЈА.....	249
Марија Леонтиќ	
ТУРЦИЗМИТЕ ВО ЛЕКСИКОЛОШКИТЕ ТРУДОВИ НА ОЛГА ИВАНОВА.....	259

Раско Лозаноски ПОСТАВЕНОСТА НА ФОРМУЛАЦИЈАТА НА НАСТАВНОТО ПОДРАЧЈЕ ЈАЗИК НИЗ ДОСЕГАШНИТЕ ПРОГРАМИ ПО МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК, КАКО И НЕКОИ ВИДУВАЊА КАЈ УЧЕНИЦИТЕ ЗА ПРАВИЛНАТА УПОТРЕБА НА ЈАЗИКОТ НИЗ КУЛТУРАТА НА ИЗРАЗУВАЊЕ И ТВОРЕЊЕ.....	267
Лилјана Макаријоска, Бисера Павлеска-Георгиевска КОН ЛЕКСИКАТА НА МАКЕДОНСКИТЕ СРЕДНОВЕКОВНИ МОЛИТВЕНИЦИ.....	281
Даринка Маролова ЛЕКСИЧКИТЕ ВАРИЈАЦИИ ВО ЛИТЕРАТУРНИОТ ПРЕВОД.....	297
Милан Михајлевиќ (Milan Mihaljević) TRAGOVI JUŽNOGA PUTA.....	303
Весна Миовска ХИПОКОРИСТИКАТА КАЈ НЕКОИ ХРИСТИЈАНСКИ ИМИЊА ПРИСУТНИ ВО МАКЕДОНСКАТА АНТРОПНИМИЈА.....	325
Звонко Никодиновски РЕЧНИЦИТЕ НА МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК И ЛИНГВИСТИЧКАТА ТЕРМИНОЛОГИЈА.....	343
Виолета Николовска ВЛОГОТ НА МИСИРКОВ И НА ПУЛЕВСКИ КОН ОСТВАРУВАЊЕТО НА НАРОДНИОТ ИДЕАЛ.....	367
Слободан Б. Новокмет, Светлана М. Милановиќ ПРОБЛЕМИ ПРАВОПИСНЕ АДАПТАЦИЈЕ КОМПЈУТЕРСКЕ ТЕРМИНОЛОГИЈЕ У СРПСКОМ И МАКЕДОНСКОМ ЈЕЗИКУ.....	373
Блага Панева ФУНКЦИОНАЛНОСТА НА ЈАЗИЧНИТЕ ВЕЖБИ ВО ОСНОВНО ОБРАЗОВАНИЕ – ПРЕДМЕТНА НАСТАВА ПО МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК, ПРЕДУСЛОВ ЗА УСВОЈУВАЊЕ НА ЗНАЕЊАТА ОД ФОНЕТИКА И ФОНОЛОГИЈА.....	381
Искра Пановска-Димкова ТЕСТИРАЊЕ НА ФОНЕТСКО-ФОНОЛОШКИТЕ И ПРАВОПИСНИТЕ СОДРЖИНИ ПРИ УСВОЈУВАЊЕТО НА МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК КАКО СТРАНСКИ.....	391
Марија Паунова ЈАЗИКОТ НА КИРИЛСКАТА ЕПИГРАФИКА ВО МАКЕДОНИЈА.....	397
Благица Петковска ЈАЗИКОТ ВО ЕРМИНИИТЕ ОД XIX – СВЕДОШТВО ЗА ПОДНОВУВАЊАТА И ТРАДИЦИЈАТА НА МАКЕДОНСКИОТ ПИСМЕН ЈАЗИК.....	407

Благица Петковска, Анита Штерјоска МЕТОДИКАТА НА НАСТАВАТА ПО ПРЕДМЕТОТ МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК – УСЛОВ ЗА КВАЛИТЕТНА ЈАЗИЧНА ПИСМЕНОСТ (СОСТОЈБИТЕ ВО ОДДЕЛЕНСКАТА НАСТАВА ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА).....	421
Снежана Петрова-Џамбазова МАНИПУЛАЦИЈАТА ВО ЈАЗИКОТ / ЈАЗИКОТ ВО МАНИПУЛАЦИЈАТА.....	435
Катерина Петровска-Кузманова ОБРЕДНИТЕ МАСКИРАНИ ПОВОРКИ ВО МАКЕДОНИЈА И НИВНА ЗАШТИТА КАКО ДУХОВНО КУЛТУРНО НАСЛЕДСТВО.....	439
Здравко Стаматоски ПОЛСКИОТ ОБРАЗОВЕН СИСТЕМ И ДЕЦАТА БЕГАЛЦИ ОД ЕГЕЈСКА МАКЕДОНИЈА ВО 50-ТИТЕ ГОДИНИ НА XX ВЕК. НЕКОЛКУ СОВРЕМЕНИ ПАРАЛЕЛИ.....	451
Љубица Станковска ЕТИМОЛОГИЈАТА НА ОРОНИМОТ ПЛАОШНИК.....	465
Фани Стефановска-Ристеска ПРЕНОСНИТЕ ЗНАЧЕЊА НА ГЛАГОЛСКАТА ПРИДАВКА.....	485
Еленка Стоевска-Денчова ЛЕКСЕМАТА <i>РОД</i> ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК.....	491
Звонко Танески ЕТИЧКИТЕ ПРИНЦИПИ НА НАУЧНИОТ ФУНКЦИОНАЛЕН СТИЛ ВО СОВРЕМЕНИОТ МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК (НЕ/ЦИТИРАЊЕ ВО НАУЧНИ ТРУДОВИ И ПЛАГИЈАТОРСТВО).....	497
Лидија Тантуровска ЈАЗИКОТ И КУЛТУРАТА ВО УЧЕЊЕТО МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК КАКО СТРАНСКИ.....	519
Лидија Танушевска ЈАЗИЧНАТА НОРМА ВО КНИЖЕВНИОТ ПРЕВОД ОД ПОЛСКИ ЈАЗИК.....	529
Васка Ташова СТИЛИСТИЧКАТА МАРКИРАНОСТ НА ИМЕНСКИТЕ ГРАМАТИЧКИ КАТЕГОРИИ ВО ПРОЗАТА НА ПЕТРЕ М. АНДРЕЕВСКИ.....	537
Катица Топлиска-Евроска ЛЕКСИЧКИТЕ ВРСКИ ВО ИМЕНУВАЊАТА НА ЈАДЕЊА ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК.....	547
Зузана Тополињска ДАЛИ Е НА ПОВИДОК РЕНЕСАНСА НА ДИЈАЛЕКТОЛОГИЈАТА? (со посебен осврт кон позицијата на македонскиот јазик).....	553

Катица Трајкова НАЗИВИ НА ПОЛИТИЧКИ, ОПШТЕСТВЕНИ И ВОЕНИ ФУНКЦИИ ВО МАКЕДОНСКИТЕ ЦРКОВНОСЛОВЕНСКИ РАКОПИСИ.....	557
Јоана Хаџи-Лега Христоска ПОСЛОВИЦИТЕ И НИВНИТЕ ВАРИЈАНТИ (ВРЗ ПРИМЕРИ ОД МАКЕДОНСКИОТ И ОД ФРАНЦУСКИОТ ЈАЗИК).....	565
Гоце Цветановски БАНСКИОТ ГОВОР ВО РАМКИТЕ НА ПРОЕКТОТ „МАКЕДОНСКИТЕ ДИЈАЛЕКТИ НАДВОР ОД ГРАНИЦИТЕ НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА“.....	577
Мери Цубалевска ЗА ЛЕКСИКАТА НА ОХРИДСКИОТ АПОСТОЛ.....	585
Елена Џукеска ЗА УЛОГАТА НА АБЛАУТОТ ПРИ ЗБОРООБРАЗУВАЊЕТО НА ИМИЊАТА ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК.....	595

ЛЕКСИЧКИТЕ ВАРИЈАЦИИ ВО ЛИТЕРАТУРНИОТ ПРЕВОД

Апстракт: Варијациите во јазикот се јавуваат под влијание на надворешните околности и сведочат за начинот на живеење и зборување на корисниците на јазикот во минатото и денес. Во стручната литература јазичните варијации се набљудуваат во однос на времето (од дијахрониски аспект), во однос на регионот (од дијатописки аспект), во однос на социо-културните слоеви на заедницата (од дијастратиски аспект) и во однос на јазичната употреба (од дијафазички аспект) и се доста присутни во литературата. Бидејќи литературата често се преведува од еден јазик на друг, со цел да добие помасовна читаност, нејзините преведувачи можат да се соочат со проблеми при контактот со некоја јазична варијација. Оваа статија ги расветлува можните преведувачки проблеми поврзани со појавата на јазичните варијации и критички се осврнува кон постојните преводи користејќи аналитички, егземпларни и дескриптивни методи.

Клучни зборови: лексичка варијација, дијахрониски аспект, дијатописки аспект, дијастратиски аспект, дијафазички аспект, литературен превод

Вовед

Секој јазик подлежи на извесни варијации, кои се под влијание на одредени надворешни околности. Овде пред сè мислиме на временските, регионалните, социокултурните услови и условите на примена. Па така варијациите во јазиците се набљудуваат во однос на времето од дијахрониски аспект, во однос на регионот од дијатописки аспект, во однос на социо-културните слоеви на заедницата од дијастратиски аспект) и во однос на јазичната употреба од дијафазички аспект (сп. Герцимиш-Арбогаст 1994:24-34). Не само што се јавуваат во секојдневни комуникациски ситуации, туку јазичните варијации неретко се среќаваат и во писмените текстови, вклучително и во литературата. Бидејќи литературата често се преведува од еден јазик на друг, со цел да добие помасовна читаност, нејзините преведувачи можат да се соочат со проблеми при контактот со некоја јазична варијација. На кој начин се справувале и дали постапувале правилно ќе видиме во анализата што следува.

Аналитичко набљудување на лексичките варијации во литературниот превод

Варијациите во лексиката од **дијахрониски** аспект ги вклучуваат модерните зборови, кои со сè поголемата глобализација земаат замав во јазичните простори и архаизмите. Овде ќе се задржиме пред сè на архаизмите

---

¹⁰⁰ Универзитет „Гоце Делчев“, Филолошки факултет, Штип,
darinka.marolova@ugd.edu.mk

кои се интензивно присутни во литературните дела. Нивното присуство во литературата се должи на фактот, што во епохата во која настанало тоа дело, се зборувало на тој начин¹⁰¹ или пак што авторот сакал да му даде нијанса на архаичност на литературниот текст - од стилистички причини.

Во архаизми се вбројуваат и архаизмите од турско потекло и изумрените зборови, кои денес се среќаваат во некои литературни дела од постар датум или во народните умотворби.

Овде ќе се обидеме повеќе да ги доближиме архаизмите со турско потекло во македонскиот јазик¹⁰², но и на и да укажеме на проблемите при нивното преведување на германски јазик. За таа цел ќе изолираме по некој пример од литературни дела на македонски јазик и ќе ги споредиме со нивните германски преводи.

Во народната приказна „Лисицата, ежот и кротот“, запишана од Марко Цепенков на страна 121 го сретнавме архаичниот збор *ќеф*. Цитат:

Се зајреѓнал кришој и изорал едно месџо, саже за ќеф беше ѓо изорал.

Зборот *ќеф* означува *радосџ, волја, добро расџоложение, омиленосџ, уживање, благососџојба* а изразот за *ќеф* значи дека дејството се врши на тој начин што предизвикува радост во гледањето, слушањето и сл. Преводот на овој израз на германски јазик гласи:

...soszön, dasseseineFreudewar, zuzusehen. (превод од Мартин Г.С., С. 124)

Бидејќи за изразот за *ќеф* постои лексичка празнина во германскиот јазик, можеме да го сметаме ова парафразирање за добра стратегија на преведувачот.

Архаичниот збор со турско потекло *абер* што го среќаваме во народната приказна „Овчарот и трите самовили“ (Цепенков, С. 142) е преведен на германски со неутралниот збор *Stimme* (превод Мартин, Г.С., С. 142). Но *Stimme* е повеќе еквивалент на македонскиот збор *злас*, додека пак во зборот *абер* се крие пораката, наредбата што се испраќа на некого да стори нешто. Па овој превод е само приближно точен. Како поконкретно решение ги нудиме лексемите *Anordnung* и *Befehle*, кои одлично се вклопуваат во контекстот, иако немаат архаичен карактер.

Лексичките варијации од **дијалектиски** аспект сведочат за разновидноста во јазичната употреба во зависност од местото (регионот). Овде спаѓаат дијалектите/региолектите vs. стандардниот јазик.

Дијалектите/региолектите важат за скршнувања од нормите на литературниот јазик кои се ограничени на определен простор. Тие можат, но

¹⁰¹ Знаеме дека јазикот со текот на времето трпи модификации, односно дека зборовите со текот на времето „стареат“, а литературното дело останува да постои перманентно во првобитната состојба.

¹⁰² Ваквите архаизми се присутни и во други балкански јазици, чии говорители долго време биле под Османлиско ропство.

не мораат, да бидат непознати за говорителите од другите региони, или пак само звучат невообичаено.

Така во збирката раскази од Додовски (С. 82) најдовме на следниов дијалог, кој тече на битолски дијалог. Цитат:

- Ако, ле. А шо? - ујорна беше продавачката [...] И јас си зедев за дома, а и за на свадба зедев две, сѝари девери сме кај ѝријател на син ми, зеде жена убава ама сиромашка, ѝа си велам шо да му кујвам кристални чашии злујосѝи, вака барем ќе си се ѝојлаѝи ...

Овде авторот го употребил битолскиот дијалог со специјална намера, да му имплицира на читателот дека продавачката потекнува од Битолскиот крај. Овој како и највеќето македонски дијалекти се разбирливи за најголемиот дел од жителите на територијата на Македонија, затоа што претставуваат само мало скршнување од стандардниот лексички, морфолошки или фонолошки систем. Преводот на овој дијалог на германски е со разговорен германски јазик, односно со графички приказ на повеќето зборови онака како што се изговараат во секојдневните разговорни ситуации, во главно во скратена форма или слеано напишано:

„Freilich! Was solls denn sein?“, drängte sie die Verkäuferin. [...] Hab mir auch eine geholt für zu Haus, und für ne Hochzeit gleich zwei, wir sind schon Jahre mit nem Freund von meim Sohn verschwägert, der hat sich ne Frau genommen - schönes Mädchel, aber arm - also sag ich mir, warum soll ich dem Kristallgläser und so nen Kram kaufen? Mit der hier hamses wenigstens warm...“ (превод Фирт, С. 68)

На тој начин преведувачот успеал колку-толку да изврши адаптација на изворниот текст. Единствена негативна страна на оваа стратегија е што германскиот читател нема информации за потеклото на продавачката. Но во овој случај тоа не е од суштинско значење за правилно разбирање на содржината.

Лексичките варијации од **дијастратиски** аспект се базираат на разлики во општествените класи. Па врз основа на тоа се диференцираат: јазик на младината, вулгарен јазик, детски јазик, ловциски јазик, женски јазик итн. Освен во усната комуникација каде овие феномени се особено чести, тие се јавуваат и во писмената комуникација и се базираат на културноспецифични погледи и сфаќања на една група и доаѓаат до израз особено во дијалозите. Нив ги има и во книжевната уметност.

Во збирката раскази „Големиот куфер“ од Додовски се среќава вулгарниот израз *семкаѝа ѝвоја расиѝана*. Цитат:

Ќе ѝи зѝоѝвам јас ѝоубав ручек, му велев, семкаѝа ѝвоја расиѝана... (С. 40)

Овој и сличните на него изрази се употребуваат како пцовки особено во усната комуникација и имаат за цел да го навредат соговорникот, заедно со целиот негов род, и да ја окарактеризира целата негова лоза како расипана и

со пороци. Во преводот на германски јазик за овој израз стои изразот *duMissgeburt*. Цитат:

Ich werde dir ein schöneres Mittagsmahl bereiten, verkündete ich ihm, du Missgeburt... (Превод Фирт, С. 31)

Овој израз во германскиот јазик постои како вулгарен израз за навреда, кој ја има истата функција како и македонскиот, само мотивираноста е различна. Со пцовката *du Missgeburt* се навредува соговорникот со тоа што се именува како деформирано суштество, изрод, поточно суштество со деформации во мозокот, поради што не размислува како секој нормален човек. Можеме да констатираме дека овој превод со адаптација е сосема во ред.

Од **дијафазички** аспект се јавуваат разлики во комуникацијата врз основа на јазичната примена. Во ваквите варијации, кои зависат од комуникациската ситуација спаѓаат: разговорниот јазик, латинските изрази, странските зборови, стручните термини, поетскиот јазик и сл.

Присуството на разговорни изрази во литературните дела се темели на тоа што секој писателот се обидува неговите јунаци да зборуваат онака како што зборуваат припадниците на тој јазичен простор. Таков еден разговорен израз е изразот *боџаџи*, најчесто во комбинација во глаголот во императив *види: Види боџаџи*. Него го најдовме во расказот „Јаглика во паркот“ од Димитар Солев. Цитат:

Види боџаџи, си рече Нико и уџрегенџа џак дојде на исџоџо месџо. (С. 245)

Боџаџи е разговорен извик за изразување на изненадување, зачуденост, запрепастеност, радост и ужување при некое ново откритие. Во изразот: *види боџаџи* се крие една доза иронија, како да не е за верување она што се открива.

Бидејќи преведувачот Брониш не успеал да најде соодветен преводен еквивалент се решил едноставно да го исфрли зборот *боџаџи*. Цитат:

Sieh mal an, sagte Niko, und am nächsten Tag kam er wieder an denselben Platz. (превод Брониш С. 134)

Оваа преведувачка стратегија се дозволува само во екстремни случаи кога навистина не постои никаков начин да се пренесе значењето. Како подобро решение можеме да понудиме додаток на некоја реченична секвенца, како на пр: *zuckte Nikozusammen, starrte Nikomitoffenem Mundan, konnte Nikoseinen Augennichtglauben, schüttelte Nikoden Kopfmit Misstrauen* или пак да се искористи постапката адаптација, како што следува: *Meine Güte!, Umhimmelswillen! Himmelnochmal! Wassollessein?* и сл.

Заклучок

За крај можеме да констатираме дека јазичните варијации, без разлика дали се од дијахрониски, дијатописки, дијастратиски или дијафазички аспект, се доста присутни во македонската литература и сведочат за начинот на

живеење и зборување од страна на корисниците на македонскиот јазик во минатото и денес, бидејќи самите литературни дела се одраз на живеењето и даваат слика на реалноста.

Тие претставуваат еден вид скршнувања од јазичните норми и како такви можат да предизвикаат проблеми со разбирањето кај преведувачите (особено ако преведувачот не го има македонскиот јазик за мајчин јазик), или пак да предизвикаат проблеми со нивното пренесување на другиот јазик. Во надминување на таквите проблеми се користат разни стратегии: од буквален превод, приближен превод, адаптација, па се до целосно изоставување на одредени изрази.

Според нас во вакви случаи најдобра стратегија е адаптацијата, како би можел преводот да звучи природно и да биде во духот на јазикот на преводот. Важно при тоа е да се задржи истото стилистичко ниво, односно да се пронајде начин како варијацијата од македонскиот јазик да се адаптира со помош на соодветна варијација на германски јазик. Последново е многу тешко да се успее, па затоа најчесто преводот ги задоволува критериумите на налогодавачот, па и на читателот само ако ја пренесе содржината. Верното пренесување и на содржината и на естетската убавина важи како највисока цел кон која се стреми секој преведувач.

Најмалку се препорачува изоставувањето како стратегија, затоа што на тој начин можат да се изостават и важни информации, а да не зборуваме за осиромашувањето на уметничкиот квалитет на делото.

Литература

- Gerzymisch-Arbogast, H. 1994. *Übersetzungswissenschaftliches Propädeutikum*. Tübingen & Basel: Francke.
- Snell-Hornby, M. 1988. *Translation studies. An integrated Approach*. Amsterdam & Philadelphia: John Benjamins.
- Snell-Hornby, M., Hönig, H. G.; Kußmaul, P., Schmitt, P. A. 2005. *Handbuch Translation*. Tübingen: Stauffenburg Verlag Brigitte Narr GmbH.

Извори

- Додовски, И. 2005. *Големии куфер*. Скопје: Темплум.
- Народно творештво: Лисицата, ежот и кртот. 1986. Во: Цепенков, М. К.: *Сказни и сџоренија*. Скопје: Култура, Мисла, Македонска книга, Наша книга
- Народно творештво: Овчарот и трите самовили. 1986. Во: Цепенков, М. К.: *Сказни и сџоренија*. Скопје: Култура, Мисла, Македонска книга, Наша книга
- Солев, Д. 1988.
- Јаглика во паркот. Во: Солев, Д.: *Луго лејто* Скопје: Наша книга.

- Dodovski, I. 2008. *Der große Koffer. Erzählungen.* (Übersetzung von Will Firth) Leipzig: Erata Literaturverlag.
- Folklore: Die Fuchsin, der Igel und der Maulwurf (Übersetzung: Martin, G.S.). 1970. In: *Mazedonische Märchen und Fabeln.* Wiesbaden: Emil Vollmer.
- Folklore: Der Schäfer und die drei Feen (Übersetzung: Martin, G.S.). 1970. In: *Mazedonische Märchen und Fabeln.* Wiesbaden: Emil Vollmer.
- Solev, D. 1976 *Himmelsschlüsselchen im Park* (Übersetzung: Matthias Bronisch). In: *Moderne Erzähler der Welt. Makedonien. Mit 8 Graphiken makedonischer Künstler.* Tübingen und Basel: Erdmann.

Abstrakt

Die Varietäten der Spracharten unter dem Einfluss der äußeren Faktoren und zeugen von der Lebens- und der Sprechweise ihrer Benutzerin der Vergangenheit und heute. In der Fachliteratur werden die sprachlichen Varietäten in Bezug auf Zeit (aus diachronischem Aspekt), auf Region (aus diatopischem Aspekt), auf sozio-kulturellen Schichten der Sprachgemeinschaft (aus diastratischem Aspekt) und auf Sprachgebrauch (aus diaphatischem Aspekt) behandelt, die in der Literatur intensiv präsent sind. Da die literarischen Werke von einer in eine andere Sprache zur Erlangung größerer Publizität oft übersetzt werden, könnten sich die Übersetzer beim jeglichen Stoß auf sprachliche Varietäten mit Problemen konfrontieren. Diese Studie beleuchtet die von der Vorkommnis der sprachlichen Varietäten bedingten möglichen Übersetzungsprobleme und betrachtet kritischerweise die vorliegenden Übersetzungen mit Hilfe der analytischen, exemplaren und deskriptiven Methoden.